Blefkenius

Sheeps-togt na Ysland en Groenland

[1727]

SHEEPS-TOGT

na

YSLAND

en

GROENLAND,

gedaan door

DITHMAR BLEFKENIUS.

In 't Jaar 1563.

Waar in d'ontdekking der Landen, Godsdienſten, en Zeeden der Menſchen, nevens ſonderling-ſeldſame ondervindingen, nauwkeurig beſchreven worden.

Nu aldereerſt vertaald.

Met noodige Konſt-Printen, en een Regiſter verrijkt.



TE LEYDEN,
By PIETER VANDER AA, Boekverkoper.

Met Privilegie.

KORTEN INHOUD
DER
HOOFDSTUKKEN.

VOOR-REDEN.

Gunstige Leser!

ALsoo 't nu meer als 40 jaren is geleden, dat ik in *Ysland* geweest ben, sult gy u verwonderen, dat dese Beschrijving nu eerst het ligt siet: Maar ik sal d'oorsaak daar van kortelijk verhalen.

Uyt *Ysland* ben ik (als hier na sal volgen), met *Valkeniers* na *Lissabon* gevaren, alwaar verstond dat drie Schepen naar *Indien* Zeyl-rede lagen. Tot desen Togt was ik seer begeerig, gelijk ook waren twee jonge *Neerlanders*, die ik tot *Lissabon* gevonden had: Wy sijn dan met ons driën na *Cadix* getrokken; maar eer wy daar quamen, waren de Schepen al weg: daar op sijn wy alle drie na *Golette* in *Barbaryen* gevaren, daar ik een *Renegaad* vond, die te *Deventer* was geboren, en tamelijk *Latijn* konde spreken; dese woonde in *Numidien*, nu *Marocco* genaamt, in de Stad *Tingit*, daar hy sijn voornaamste Huyshouding en Wijven had, welke na de Wet *Mahomets* drie waren.

Als nu mijn twee Medgesellen wederom na *Spaanje* waren gekeert, ben ik met desen voor Knegt, of liever Slaaf, omgereyst; en heb een groot pak Linnen, daar hy mede handelde, op mijn rug getorst. Dus sijn wy eerst na *Biserta* en *Thunis*, daar na door het Koningrijk *Marocco*, na de Stad *Tingit*, gereyst. Van dese Stad schrijft *Procopius*, datse ten tijden van den Rigter *Josua*, van die geene, die voor hen vlugteden, soude sijn gebouwt, welke Geschiedenis in twee Marmere Colommen (Pylaren) soude gegraveert sijn, met dese woorden: *Wy sijn Muarusii, die wy voor den Rover Josua gevlugt sijn*, en hoewel *Antimachiavellus* dese dingen verziert agt, soo heb ik doemaals nog eenige tekenen van vervallene Marmere Zuylen met onbekende Letteren, by een schoone Fonteyn gesien: Maar alsoo ik op dien tijd *Procopius* niet had gelesen, heb ik my niet wijders daar na bevraagt; Ik wil daarom voor mijn persoon aan *Procopius* geloof geven, te meer, wijl hy schrijft, dat *Carthago* op dien tijd, en van deselve Volkeren is gebouwt: Maar ik late *Procopius* varen. In dese Reys sijn vijf jaren doorgegaan, ondertusschen heb ik altijd de dingen van *Ysland* sorgvuldig bewaart; zijnde daar na wederom tot mijn eerste Studien gegaan, ben ik tot den Predikdienst aan het Hof van *Graaf Otto van Schouwenburg* beroepen, met welken ik veele Reysen heb gedaan, alsoo dat ik nimmer tijd heb gehad, om de dingen die ik overhoop in *Ysland* had ontworpen, in bequame rang te schikken.

Daar na ben ik in 't jaar 1582. van den *Keurvorst van Keulen Gebhard Trukzes*, in de Stad *Bon* beroepen, van waar ik na *Keulen*, om dese *Voyagie* te laten drukken, ben gereyst, op welke Reys ik van vier Moordenaars wierd overvallen, die my uytschudden, en met drie-en-twintig wonden naakt lieten leggen, aan een onder haar mijn Hembt, om my daar voor te begraven, voor uytschenkende, alsoo sy niet anders meenden, of ik was dood: Nogtans ik ben door de hulpe Gods uyt haar bloedige handen verlost, en door sijne genade nu nog levende: Maar mijne pampieren van *Ysland*, nevens alle hoop, om oyt daar weer aan te geraken, had ik jammerlijk verloren.

Als nu *Maarten Schenck* 1588 de Stad *Bon* had ingenomen, ben ik voor de tweedemaal aldaar wederom beroepen; alsdoen heeft seker Ruyter, welke my bekend was, mijne schriften van *Ysland*, seer toevallig in een leeg Huys gevonden, en mids hy mijn naam en hand kende, my die weer ter hand gesteld, en alsoo sijn sy dus lang onder my gebleven, tot dat ikse nu eyndelijk door gestadig aanhouden van geleerde Mannen, heb in 't ligt gegeven. Ik betuyg dan hier mede, dat ik geen verdigte leugens, maar het geen ik self gesien en ondervonden heb, verhaal: hoewel ik niet onbewust ben, datter genoeg sullen gevonden werden, die alles ongelooflijk, en niets als datse selfs gesien hebben, voor waarheyd agten. Dit is ook de reden waarom dese geleerde en treflijke Mannen, welke met seer groote moeyten en swarc onkosten, deftige Geschiedenissen en Voorvallen hebben geschreven, als daar sijn *Herodotus*, *Thucydides*, *Xenophon*, en meer andere, soo verfoeyelijke schennis werd te last gelegt, datse voor Leugenaars werden gehouden. Maar dese ongelovige Berispers en Zoïli behoorden sig t'errinneren, dat in alle Landen niet eenerhande maniere van leven en doen is, nog ook eenerley Vrugten of Dieren voortkomen, alsoo men nu uyt *Indien*, waar alles anders als by ons gevonden werd, kan vernemen, en hoewel wy dat self ook niet gesien, maar het alleen van andere gehoord hebben, nogtans gelijk sulks veele en geloofwaardige Mannen betuygen, waar en waaragtig is. Hierom verwagt ik, dat vroome en ervaren Lieden, dit mijn schrijven niet sullen veragten, maar met verstand lesen: Die het tegendeel sullen doen, mogen, eer sy oordeelen, van de kosten en moeyten, arbeyd en ellende, die een Reysiger moet uytstaan, self een proef nemen. Gegeven uyt mijn Studeer-kamer tot *Giessen*, in 't Land van *Altena*, den 24 *Maart* 1608.

DITHMARUS BLEFKENIUS.



Uytgevoerd te LEYDEN door PIETER VANDER AA met Privilegie.

Dithmar Blefkenius

SCHEEPS-TOGT na YSLAND en GROENLAND, van DITHMAR BLEFKENIUS.

I. HOOFDSTUK.

Wanneer *Ysland* eerst is bekend geworden.

1563.

Hoe den Autheur gelegentheyd bekomt, om na Ysland te gaan.

IN 't jaar 1563 waren tot Hamburg sekere Kooplieden / die twee Schepen na Ysland souden afvaardigen: Deese versogten / na gewoonte / van de Bedienaars des Godlijken woords / in de genoemde Stad / om haar daar toe een Predicant te besorgen. Ik was ter selver tijd aldaar / verwagtende mijne Boeken van Rostok, sijnde ondertusschen in daaglijkschen omgang met de Predicanten. Doctor Paulus van Eitzen die de voornaamste was onder de selve / leyde my sulks te vooren. Ik / die seer begeerig was / nieuwe en vreemde Landen te besien / nam sulks gewillig aan. Den 10 April gingen wy 't Zeyl / voeren onder Engelland en Schotland heen / en passeerden de vijfthien Orcadisse Eylanden / van dewelke Ferouwe en Hitland alleen bewoond werden; aldaar sagen wy een hooge Rots / in gedaante van een Moniks-kap, onder welke tegens alle winden een veylige schuylplaats is. Den 14 Juny sagen wy Ysland, sig opdoende als een Wolk in de winter / s' daags daar aan quamen wy in de Haven Hafnefort, in 't Zuyden sijnde / aan Land.

Sijn lust tot reysen.

Beschrijving van Ysland, en byfonderheden daar van.

Ysland (van de groote koude en het geduerig Ys alsoo genaamt) / is een rouw en bergagtig Land / vol Sneeuw / wel tweemaal grooter als 't Eyland Sicilien, hebbende / na 't seggen van Olaus Magnus, in de lengte honderd mijlen; agt maanden is daar het Ys / en nogtans brand het Eyland van binnen / en datte meer / om dat gedueren de desen tijd / door de koude de hitte werd binnen gehouden. Dit Eyland heeft de breette door den Æquator van 65 Graden en een half. Aan desselfs Noordzijde leggen d'Eylanden Ebudæ. Of dit nu het Land sy / dat Ptolomæus noemd Thule, of dat het bequamer Ysland gedoopt is / is my onbekend / gelijk ook het Thule van Ptolomæus niet werd gevonden; soo stellen ook de Kaart-beschrijvers van voorleede tijden een meerdere lengte / omtrent Schotland, en d'omleggende Landen / als Ptolomæus gedaan heeft. Des Volks oorsprong sal ik wat hooger ophalen / daar in navolgende de Jaar-boeken van Ysland.

Of Ysland het Thule van Ptolomæus is.

Wie het selve en Groenland eerst ontdekt hebben.

In 't jaar 1400 ten tijde van Alebrand, Bisschop van Bremen, sijn daar geweest sekere Edellieden uyt Oostvriesland en Bremen, die in 't Noorden nieuwe Landen wouden soeken. Dese gingen 't Zeyl van de Weser, voorby d'Eylanden Orcades, en vonden dit Eyland / dat doen al bewoond was / in 't uyterst van Europa, en noemden het / om de groote koude en het Ys / Ysland: Als sy verder Noordwaarts aan voeren / vonden sy een ander Eyland / dat sy / om dat het tegendeel waar is / Groenland doopten. Willende nu nog verder na het Noorden door de Yszee / wierden sy langen tijd verhinderd door het Ys / en ten laatsten met groote moeyten daar uyt geraakt sijnde / quamen sy by groote Wellen en dikke Duysternissen / waar uyt / na de getuygenis van Olaus Magnus, die de Navigatie verstaan / meynen / dat de Vloed van de Zee voortkomt. Hier bleef / op een Schip na / de heele Vloot / 't welk na veel sukkelingen en gevaren / door de Tartarische Zee is gekomen in een heet Land / en aldaar in een groote en seer wijde Haven aangeland: Terwijl nu d'Inwoonders van dit Land / om de groote hitte / haar in hoolen en verborgene plaatsen verschoolen / namen die aan Land getreden waren / veel goud en andere kostlijkheden / 't welk sy hier en daar vonden / na haar Schip mede: maar als sy sagen / dat haar veel Honden van onuytspreeklijke grootte vervolgden / vlooden sy seer verbaast na Boord / werdende een van haar / die / overladen sijnde met buyt / niet had konnen ontloopen / van dese Honden verscheurt. Eyndelijk sijn sy na lang omswerven / ende haar nauw vermijdende voor de bovengemelde Wellen en Draey-kolken / in Muscovien, en wijders voorby de Oost-zee / wederom tot Bremen gearriveert, doende aan den voorgemelden Bisschop van Bremen Alebrand, verslag van haar wedervaren en avonturen / voorgevallen op dese wonderlijke Reys.

Rampen en avonturen van d'ontdekkers.

5163.

Wanneer de Noormannen in Vrankrijk sijn gekomen.

Door dese tijd / namentlijk in 't jaar 840 / onder de Regeering van Carolus Simplex, sijn de Nooren, na 't voorbeeld / wel eer van de Switsers, ten tijde van Julius Cæsar, uyt Noorwegen na Vrankrijk getogen / hebben daar van een goed gedeelte / 't welk op den huydigen dag nog na haar / Noormandyen werd genaamt / ingenomen en beseten; en daar uyt niet alleen swaare Oorlogen tegens d'Engelsche gevoerd / en de Zee langs de Hollandsche en Vriessche Stranden / door hare gedurige stroperijen ontrust en onveyl gemaakt; maar sy hebben ook de Saraceenen, die in Italien waren ingevallen / uyt Apulien en Calabrien verdreven.

Hare Daden.

Van haar Landslieden die thuys waren gebleven / hebben sig sommige naderhand meer Noordwaards / als in Hitland, Ferouwe, en Ysland verspreyd: Dit geeft onder andere mede haar Spraak met die der oude Noorlieden overeenkomstig / te kennen / welke nu aan de Zeekant / voornamentlijk ontrent de vermaarde Haven en Koopstad Bergen, wegen den omgang met de Duytschen, seer is veranderd.

II. HOOFDSTUK.

Van de Godsdienst der *Yslanders*.

Wanneer d'Yslanders het Christendom hebben aangenomen.

ANno 1398 regeerde in Denemarken en Noorwegen, Woldemar de tweede / wiens Nakomelingen dat hebben behouden tot Eric Hertog in Pomeren, en Christoffel Vorst in Bayeren, toe. Onder sijn Gebied waren ook d'Yslanders, gelijk sy ook nog sijn / die ten sijnen tijde eerst de Christelijke Religie hebben ontfangen / na dat sy soo lang d'Afgoden gediend hadden. Hebbende / als nog geseyt sal werden / de Duyvelen voor hare gemeynsame en huysvrienden / tot dat Luther is bekend geworden / wanneer Koning Christiaan van Denemarken, de hervorming na de Leer van Luther, heeft aangenomen / en in sijn Koningrijken en Landen doen voortplanten / deselve van alle by-geloof en Beelden-diensten suyverende. Dese heeft ten dien eynde ook Predikanten in Ysland gesonden / als mede een Drukker / die den Bybel voor de Leeraars, welke de Latijnsche Taal niet en verstonden (die'er doen veel waren) / en ook tot dienst van de Gemeente / in de bekende of haar Moeder-spraak soude drukken / met d'Aantekening van Melanchton, en alle de Boeken van Urbaan de Koning en andere. Hy heeft ook uyt Ysland beroepen bequame Jongelingen / welke hy tot dienst der Kerken en Schoolen van haar Vaderland / op sijne kosten in de Hooge-School van Koppenhagen heeft opgetrokken en laten studeren.

Hoe de hervorming na de Leer van Luther daar is ingevoerd.

1563.

Doen ten tijde van Koning Woldemar, het Christendom eerst in Ysland is geplant geworden / had hy aldaar geordineert twee Bisschoppen / een in Schalholden, sijnde in 't Oosten, den anderen in Hollen, of na 't Westen: Deser Bisschoppen navolgers hebben nu niet dan alleen den ydelen Naam en Titel / sonder andere inkomsten / als van Boter en Visch. Als nu de Reformatie in Ysland onder Koning Christiaan was geschied / is den Bisschop van Schalholden tegen den selven met het gemeene volk opgestaan / uytroeyende het Evangelium, en ombrengende de Bevelhebberen des Konings.

Sobere inkomst der Bisschoppen.

Die van Schalholden steld sig tegen de Reformatie.

In het volgende jaar 1535 heeft de Koning een Edelman uyt de Ridderschap, genaamd Paulus Hitfeld (die ik by mijn tijd nog in Deenemarken gesien heb / doen hy al heel oud was) / gesonden na Ysland, hem voorsiende van alles / als van Manschap en Wapenen / tot sijn voornemen noodig / welke aldaar gekomen sijnde / d'Oproerige dempte / en de Leere des Euangeliums weer vernieuwde en opregte. Dese liet / op sijn t'rugkomst na Deenemarken, aldaar een ander Edelman om het Land te regeeren / en op de Kerk agt te geven. Ten sijnen tijde was aldaar de magtigste en voornaamste seekeren Tadde Bonde, welke soo haast als des Konings krijgsvolk vertrokken was / een nieuwe samensweering maakte met de voornaamste Eylanders / die hy door sijn aansien op sijn zijde had gebragt / soo datse wederom van den Koning afvielen en hem aanhingen / in een Plaats genaamt Walos t'samen komende. Ylinks deed de Bisschop van Schalholden, dat is van 't Oost-eynde, hier van de weet aan den Onder-koning / die / om dat dese Tadde Bonde de eerste Oproer verwekt hadde / alle middelen aanwende om het volk weder op sijn zijde te krijgen. Dit stremde den voortgank der Oproerigen / en hielp Tadde Bonde ontijdig aan sijn eynd: Alsoo d'Onder-koning dit soo haast niet had verstaan / of hy sette sig in de Zaal / vermanende de schuldige tot afstand / en belooning aan de getrouwe voorstellende / met strenge bedreyging aan de Pligtbreukige en Hardnekkige. Dit had soo veel kragt / en soo goede uytwerking / dat de meeste in aanmerking van 't gevaar en de straf / welke haar beschooren stond / Tadde Bonde en sijn Aanhangers verlieten / en den Viceroy ootmoedig om vergifnis smeekten / en dat ook verkreegen.

Gelijk ook eene Tadde Bonde.

Hier op wierd gemelde Tadde, als vyand des Konings en des Vaderlands uytgeroepen / en die sig met des Konings Gesaghebber hadden versoent / verbonden haar by Eede hem te vervolgen en om te brengen; eyndelijk wierd hy omeingeld ter plaatse daar hy met de sijne sig gewoon was t'onthouden / en na dat sijn Makkers gedood waren / selver gevangen / en tot een Bisschop / om van den selven in de Gevankenis bewaard te werden / gebragt; dese hem weygerende t'ontfangen / bragtmen hem tot een van de Land-Regters / die den haat des volks vreesende / mede aarselde / om hem t'ontfangen. Ter selver tijd was daar een moedig en dapper Man / genaamt Jonas, dese seyde: Ik weet wien ik hem beveelen sal / daar hy wel sal bewaart sijn / voorts pakte hy hem aan / hieuw hem 't hoofd af / en begroef hem: Fluks was den Oproer gestild / en van dien tijd tot op desen huydigen dag toe / word aldaar Gods Woord na d'Augsburgse Belijdenis gepredikt.

Die vyand des Konings en des Vaderlands word uytgeroepen, en jammerlijk aan sijn eynde raakt.

III. HOOFDSTUK.

Van het Leven en de Seden der *Yslanders*.

Behalven d'arme Gemeente die dienstbaar is aan de Rijke / om datse van deselve haar Schuytjens tot de Visscherey ontfangt / sijn'er drieederley soort van Menschen van fatsoen en aansien in dit Eyland: als eerstelijk de Lochmaders, dat is / Regts-luyden: (sijnde Loch by haar soo veel als Regt); sy bedienen het Regt / en sijn veel in getal / nogtans beurtlings / dat is twaalf om twaalf jaarlijks het waarnemende. Wat dese beluyten / sijn sy alle gehoorsaam: Ten tweeden de Bonden, of Edellieden / onder welke d'aansienlijkste sijn / die de meeste Schuyten en Vee hebben: Ten derden de Bisschoppen / dat sijn de Predikers / die'er tamelijk talrijk / en waar van sommige van alle schattingen vry sijn.

Daar sijn driederley soort van voorname Inwoonders in Ysland.

D'Yslanders sijn door de bank seer hoovaardig en opgeblasen / bysonder om hare ligehaamlijke sterkte. Ik heb'er een gesien / die een volle Ton Hamburger Bier aan sijn mond sette / en daar uyt dronk / als had het uyt een Kan geweest. Beyde / soo wel Mans als Vrouwen / hebben eenerley Kleeding / soo dat daar uyt nauwlijks de sexe of kunne is te kennen. Daar is geen Linnen / als dat'er van buyten werd gebragt. Het Vrouwvolk is'er schoon: maar nog opgepronkt / nog na behooren gehavent.

Yslanders opgeblasentheyd en sterkte.

Kleding en Vrouwvolk.

In 't gemeen sijn d'Yslanders seer geneygt tot Overgeloof, hebbende seekere Geesten of Duyvelen tot Huysvrienden / sijnde de sulke het gelukkigst in het visschen / die daar toe van den Duyvel 's nagts werden opgewekt: Alhoewel de Predikanten geen vlijt sparen / om haar van dese gruwelen af te trekken / dog sy sijn te diep verwortelд / blijvende dese quaal (mits sy alle remedien van de hand wijsen) ongeneeslijk / in soo verre / dat sy ook den Wint verkoopen / waar van hier na een staaltje sal volgen. 't Selve schrijft ook Olaus Magnus van de Finnen, datse ook de Vaart der Scheepen / in goede en voorspoedige wind / door betoovering souden konnen ophouden. Soo dat de Satan met haar speelt / en haar bespot / wanneer hy schijnt haar de middelen aan de hand te geven / om soo groote saken met beuselingen uyt te voeren: als by voorbeeld: de maandelijke affonderingen van een Vrijster / om daar mee de Voorsteven en seekere Planken van 't Schip te bestrijken / en wat van diergelijke grollen meer sijn.

Superstitie en Overgeloof.

D'Ouders leeren hare jonge Kinderen lesen / en daar na hare Land-regten / soo dat daar weynige gevonden werden / welke niet lesen konnen. Het meeste Vrouwvolk gebruykt in 't schrijven letteren / als wy / en daar nevens ook Characters of tekenen / die geheele woorden beduyden / en welke niet of seer qualijk / met onse letteren souden konnen geschreeven werden. Van jongs op leeren sy visschen / en daar in volherden sy al haar leven: sy hebben nog Akkers nog Bouwerk: haar kost is Vis / Melk en Kaas: Gedroogde en met steenen geklopte of gemalen Vis is haar brood / en Water of Wey haren gemeenen drank / nogtans leven sy veel jaren: niet weynige komen der tot den Ouderdom van 150 jaren / sonder datse oopt eenig Arts of Heelmeester behoeven. Ik heb'er een gesien / die seyde / dat hy 200 jaren oud was. Olaus Magnus segt in sijn 20 Boek / d'Yslanders leven 300 jaren. Het meeste deel van d'Yslanders heeft nimmer brood gesmaakt of gesien. Als d'onse aan haar Meel verkopen / mengen sy het met Melk / dat sy dan Drabbel noemen / om te bewaren / sijnde sulks een Banket en Lekkerny alleen voor den Adel.

Opvoeding der Kinderen.

Wijse van schrijven.

Dagelijks werk.

Lang leven.

De Duytschers en Deenen, die op Ysland varen en handelen / hebben in de Haven van Hafnefort een Plaats of Markt / die van nature sterk is / alwaarse onder Kramen hare Waren te koop stellen / als Schoenen / Messen / Spiegels en diergelijke Snuysteryen meer / van weynig waardye; Waar tegens d'Yslanders, Traan / Swavel / Stokvis / witte Vosse-vellen / en booter verruylen. Dese vermangeling of koop / gaat nog vast of door / voor datse ter degen door onsen Brandewijn en Bier sijn opgevuld: Op dese samenkomsten brengen sy Vrouw en Kinderen meede / waar van sy de Houwbare Dogters aan d'onse / welke bekennen dat sy t'huys geen Vrouwen hebben / om Brood en Bischuyt / ja om vry geringer / aanbieden: somtijds geven sy die over om niet / voor een maand / of soo lang men daar aan land blijft: soo sy beswangerd werden / hebben sy haar liever als te voren / het Kind opvoedende tot de Vader daar wederkeert / wien sy het dan schenken tot een morgengaaf / met sijn Moer op den hoop toe. In 't gemeen is 't de Dogters aldaar een eer aldus met de Duytschers verkeert te hebben / en dese werden bo-

Markt tot Hafnefort.

Watmen daar verhandeld.

Sijn seer veyl met hare Dogters.

ven

1563.

ven andere gewild van hare Lands-vryers: soo ver is het aldaar gekomen / dat de Hoerery / die buyten het bloed geschied / geen schande meer is / niet tegenstaande de Predikers met allen yver en ernst sig daar tegens kanten. Men kan ligtelijk afnemen hoe ver dese verscheyden sijn van die gene / die den meesten schat stellen in den Maagdom / als Petrus Bemba verhaald in sijn beschrijvingh van Venetien in het sesde Boek.

Nog hoerery daar schande.

De Wijn en het Bier dat sy van d'onse gekogt hebben / bewaren sy niet / maar drinken het uyt onder malkanderen / komende d'een tot den ander / by beurten en om niet; Onder dit suppen verhalen sy hare daden / niet in ordre / maar soo als het haar in den mond valt. Niemand is toegelaten van de Tafel op te staan / om sijn water te maken / maar de Dogter des Huysgesins / of een andere / komt soo haast als yemand wenkt/en houd onder de Tafel de Water-pot / terwijl d'aansittende rogchelen als Swijnen / op dat het geluyd van 't pissen niet soude gehoord werden: De pis uytgegoten hebbende/ spoelen sy de Pot weer schoon / en verthoonen haar daar mee weer aan Tafel. Die van dese mode niet en houd / gaat by haar voor ongeschikt door.

Onthalen malkanderen, soo lang haar Wijn en Bier duurt, datse van d'onse gekogt of geruylt hebben.

Haat vreemde grillen ontrent de Gasten.

De vrienden ontfangen sy met een kus / malkanderen vlijtig beschouwende / of'er geen Luys gevonden werd op haar kleederen (dat by gebrek van Linnen somwijlen geschied); Een Luys siende / nemen sy die met eerbiedigheyd en ontdekking van haar hoofd af; diese werd afgevangen / neemt meede sijn Muts af / en bedankt den Luysevanger / en alsoo eeren sy malkanderen. Vader / Moeder en Kinderen slapen by een / onder een Hairen-kleed / sonder eenig Hooy of Stroo. Sy pissen alle in eenen Pot / waar meede sy des morgens haar aangesigt en handen wassen / en haren mond spoelen: En wat voor reden geven sy hier van / dat het geeft schoonheyd en kragt / en versterkt de senuwen en d'aderen / bewarende de mond en tanden voor vuyligheyd. In geval daar eenige Beesten door het Water of Sneeuw vergaan sijn / (dat dikwils geschied) seggen sy dat die van God geslagt sijn / die houdende van groote waarde.

Hoe sy die ontfangen.

En malkanderen de Luysen afvangen.

Haar slaap-plaatsen,

en wassen.

Vreemd gevoelen van doode krengen, en daar van een staaltje.

In 't jaar 1564 gingen in een Plaats / genaamd Ackermis; eenige Koepbeesten dwalen / die van veel Sneeuw / en dikke duysternissen overvallen sijnde / niet weer wierden gevonden voor in de Maand April: sy waren lang dood / nogtans ongequetst / nog stinkend: dese deelde men om / een deel kreeg ook den Overste / by welken ik doen woonde; dat derf hy niet afslaan / alsoo een gift te versmaden / onbehoorlijk is / maar hy gaf het aan de armen.

In den Winter onder / voor / en na het Sonstuyten / of de Son-wending (Solstitium hybernum) als de Son is in de tekenen van den Boogschutter, Steenbok, en Waterman, sijnde in de Maanden van November, December, en January, is 't daar geen dag: alleen hebben sy als dan ligt van de Maan en de Sterren / tot dat de Son in 't teeken van Pisces weder keert / 't welk geschied in February: In 't tegendeel in den Somer / als de Son op 't hoogst is / (Solstitium æstivum), en in de teykenen van de Tweelingen, Kreeft en Leeuw, dat is / in de Maanden van May, Juny en July, is daar geen nagt / maar een gedurigen dag. In de Winter houden sy haar veel dagen aan een in 't Bed/en oeffenen haar in 't Schaakspel/terwijl haar Dienstboden haar de kost voor 't Bed brengen.

Wanneer daar gedurig dag of nagt is.

In de Lampen branden sy Traan / en hare Kaarssen sijn van Ongel. In February, als de Son boven haren Horisont is / en de dagen langen / beginnen sy te vissen / en vangen een ongeloofslijke meenigte / alsoo de Vissen / die nu drie Maanden lang inde duysternis hebben geswommen / soo haast sy een looden Vis aan een Yser sien / daar na toe swemmen / en soo waar sy het selve maar aan raken / gevangen werden / van welke sy dan de graten uyt doen / en die in de lugt en wind te droogen hangen; uyt het Vet of Ingewand koken sy Oly of Traan. Door de suyvere en drooge lugt / die hier is / werd dese Vis sonder Sout langen tijd voor het bederf bewaard / gelijk ook deselve lugt / of Son / en wind / de verrotting van de Geslagte Beesten af wend.

Wat sy, soo in d'een als d'andere tijden doen.

De lugt, sonder eenig Sout verdroogt en bewaart by hen de visch en het vleesch voor bederf.

1563.

IV. HOOFDSTUK.

Vande Wonderlijke Poelen en Rivieren in *Ysland*.

IN verscheyde Plaatsen / byna door heel Ysland, sijn natuurlijke Badstooven en warme Fonteynen, die met groote meenigte water uytgeven / welk water / als het begind kout te werden / sig boven op Swavelagtig vertoond; in dit heet water / waar in men nauwlijks sijn vinger sonder te branden kan in steeken / sietmen van verre Duykers van een roode couleur, welke / soo gy wilt/ naderen / verdwijnen / en soo gy te rug gaat / komen sy weer om; soo doen sy altijd / speelende met den Toekijker / die'er lust toe heeft. Of het waarlijk Duykers sijn / laat ik andere oordeelen.

Daar sijn veel werme Baden.

In 't Westen van 't Eyland is een groote Poel die seer koud is / geweldig rookt / en alles wat daar in komt in weynig dagen in Steen veranderd: dat nog allermeest is te verwonderen / is / dat soo men een Houd in de grond steekt / sal het onderste deel binnen twee dagen in Yser / en het middelste / dat in 't water gestaan heeft / in Steen sijn veranderd / en nogtans dat boven het water / of droog is gebleven / sijn oude gedaante van Houd behouden. Hier van heb ik tweemaal een proef genomen: want als ik het onderste deel / dat de gedaante van Yser had / aan 't vyer had geleyd om 't week te maken / brande het als een Steenkool. Nog sijn digt by de Zee / in een Plaats / die genaamd werd Turloks-haven, twee Fonteynen, d'eene heet / d'andere koud water uytgevende; dit werd door een Goot / aan een daar toe bereyde plaats geleyd en getemperd tot een bequaam Bad / dat seer gesond is. Niet ver van dese is een andere / die een seekere Vogt uytweld / welke de Spaansche-pokken geneest.

Een wonderlijke Duykers.

Ook Poelen, die al wat'er in komt, in yser of steen veranderen.

Een koude en warme Fonteyn by een.

Een andere, wiens water de Pokken geneest.

Niet ver van Hafnefort is een kloof in een Rots / soo diep als een Rivier / soo gy daar in siet merkt gy geen water: maar soo gy daar een Steen inwerpt / sult gy na een half uyr dien hooren vallen / als of hy in een Kopere Pot viel / terstond sal daar water uyt komen / tot dat gemelde Kloof of Put tot boven toe sal vol weesen / sonder over te vloeyen. 't Is het alderklaarste water / dat egter niemand derf smaken of aanroeren. In 't midden van 't Eyland / is een stilstaande Water of Poel / welke een vergiftigen damp uytwaassemt / die alle Vogelen / die'er overvliegen / doodt.

Vreemde Rotz.

Vergiftige Poel.

V. HOOFDSTUK.

Van de wonderlijke Bergen in *Ysland*.

IN Ysland sijn drie seer wonderlijke Bergen / d'eerste het Kruys, d'ander Sneveltjokkel, en de derde de Hecla genaamt: dese klimmen in hoogte tot aan de Wolken / soo dat haar Top of Spits noyt van ymand is gesien; te meer / mids sy altijd met Ys en Sneeuw sijn bedekt. Op deese Bergen Blixemt en Donderd het dagelijks / schoon de Lugt / Weer en Wind / in de naastaanleggende Dalen / lieffelijk en seer gematigt sijn.

Drie wonder hooge Bergen.

Hecla legt aan de Zee / en is na het Noorden soo hoog niet als de twee andere / egter heeft hy veel jaren gebrand / maar wat de Stof sy / blijft onbekent / hoewel het gelooffelijk is / dat het swavel is / die daar gevonden en gehaald werd: Deese kan aldaar sijn aangestoken / en gedurig voedsel aan dit vuur verschaffen; somtijds werpt hy vlammen / dan weer vierig water / nu eens swarte As en Steenen / en dat met sulken gedruys en meenigte uyt / dat daar door de Son werd verduystert / nog yemand op ses mijlen na / daar ontrent kan woonen. Sommige waaghalsen hebben by eenige tijden / als de wind Zuyden / en daar groote stilte op den Berg was / Steenen van boven neer in de Holen en Diepten afgeworpen / welke in 't afvallen een groot gedruys en geluyd maakten.

De Berg Hecla, en sijn uytwerking.

De gemeene Man meent dat de Zielen der ver-

Dwaling

1563. doemde alhier gepijnigd werden; en het is gewis / dat hier ysslijke Spooken en Gedrogten werden gesien: Soo der ergens een Veldslag is geslagen / d'Yslanders, bysonder die hier omtrent visschen / weeten den dag van de Battailje, alhoewel sy niet weten waar het geschied is / sy sien nogtans / soo sy verhalen / de Duyvelen gaan en keeren / en de Zielen der gedoode met meenighte aanbrengen.

van den gemeenen Man, seggende, dat daar de Hel is.

Men verhaald van een Visscher / die omtrent Hecla voer; desen ontmoette een ander Schip / alle beyde hadden sy voor wind / als de Visscher / na Schippers manier / vroeg wie sy waren / en van waar sy quamen? antwoordde hy / dat hy had den Bisschop van Breemen in sijn Schip / dien hy wonde voeren na Hecla; en het is bevonden / dat op dien selven dag gemelde Bisschop was gestorven: nogtans wat my aangaat / ik houde dit niet voor al te seeker.

Spreukje van den Bisschop van Bremen.

Soo yemand verdronken of andersins omgekomen is / verschijnd hy sijn nagelatene vrienden en bekenden met een droevig gelaad; gevraagd sijnde waar hy heen gaat / en van waar hy komt / seyd hy / na Hecla, om gepijnigd te werden van den onbarmhertigen Meester den Duyvel / en verdwijnd terstond; soo seer sijn dese ellendige van den Satan begoogheld / dat sy mijnen / het was de Ziel van den Overledenen.

Duyvelsche verschijningen.

Overmits nu niemand / als die van sinnen berooft is / gelooven sal / dat aldaar de Hel is / mogt men vragen / waar van daan dien Berg / die Stoffe komt uyt te braken: als rook / vlam / as / en een meenigte van half gebrande Steenen? Door het vyer werden alle vaste dingen ontdaan of vernietigd / daarom gelooft men dat de vlammen ophouden als dese ontbreeken. Wat ik hier van gevoele / sal ik vry uytspreeken / behoudens eens anders oordeel: Gelijk het seker is / dat'er gestadig water komt van de vogtigheden die in de Holen der aarde vergaderd werden / welke daar na uytvloeyen door de Fonteynen; want daar de stof is / hebt gy de werking: Alsoo is het niet min seker / dat'er in den buyk der aarde veel bitumineuse, dat is Oly-en Swavelagtige Stoffen sijn / welke door onder-aardse uytwaasseningen / dampen en winden aangeblasen / even als de Smids-koolen door den Blaasbalk / dese vervaarlijke Rook / As / Steenen en Vyer-vlammen uytbraken; waar by komt / dat door heel Ysland; en bysonder in / en omtrent desen Berg / seer veel Swavel is / en ook gevonden werd. Gelijk ook in de Rivieren des Winters meer water als des Somers is / en deselve nevens de Fonteynen, by Somer tijd wel verdroogen / om dat in de Holen der aarde nog water nog uytwaasseningen meer sijn; soo geeft ook desen Berg by wijlen nog vlam nog rook uyt als daar geen brandbare Stoffe is. Maar het sy soo 't wil / dit weet ik seeker / en door ondervinding / dat niemand desen Berg sonder schrik of gevaar kan naderen / gelijk naderhand sal verklaard werden.

Ondersoek na de oorsaak van dien brand.

Het jaar als ik daar was / op den 29 November 1563, omtrent middernagt / is daar uyt een verschrikkelijke vlam opgegaan / die het heele Eyland verligte / soo dat wy alle seer verbaast / verwonderd en beangst waren / wagtende op d'uytkomst. Die haar hier op verstonden / seyden dat dit ligt quam uyt Hecla: na een uyr beefde en schudde het heele Eyland / als of het uyt sijn plaats wierd gesteld: Op dese Aardbeving is een schrikkelijke borst / met een afgrijsslijk gekraak / als of duysenden kartouwen seffens gelost wierden / gevolgd. 't Is onuytspreeklijk en onbeschrijflijk / hoe vervaarlijk en afschuwelijk dit geweest is: Wy meenden / dat nu de heele Weereld soude vergaan / en dat den jongsten dag voorhanden was: Daar na is bevonden / dat de Zee by de twee mijlen afgeloopen en verdroogd was.

Den Berg berst op, en verbrand, terwijl den Autheur daar is.

Met beeving van 't geheele Eyland, een afgrijselijk gekraak, en schrikkelijke vlam.

Omtrent den eersten July komt het Ys in groote meenigte omtrent desen Berg aandrijven / en blijft daar drie maanden: Men verteld dat de verdoemde Zielen by beurten in de vlammen van den Berg / en in het Ys gepijnigd werden. Soo gy een stuk van dit Ys neemt / in een doek wint / en in een kist legt / sal het soo lang heel blijven / als het ander nog in Zee is / 't welk als het in Zee verdwijnd / dat ligtelijk in eenen nagt kan geschieden / sult gy het uwe niet meer in uwen Doek vinden / nog ook eenig teken van vogtigheyd sien / alsoo 't den Duyvel niet moeyelijk is dit Ys weg te nemen / sonder dat daar vogtigheyd van over blijft / op dat hy haar in haar over-en ongeloof houden mag. Van dit Ys verhaald ook Olaus Magnus in sijn 11 Boek. Om dat ik nu voorgenomen had alles neerstig t'ondersoeken / ben ik na dit Ys gevaren / hoewel niet sonder vrees / en heb gesien / dat het gesmeeten wierd aan de Rots-steenen; als dan hoorde ik van verre wat / als of men hoorde kermen; daarom meynen d'Yslanders, dat in dit Ys de Zielen der verdoemde werden gepijnigd.

Fabeltje van de verdoemde zielen en het Ys. *Ys, dat uyt een kist, sonder nat of vogt na te laten, verdwijnt.*

VI. HOOFDSTUK.

Van de Rijkdommen der *Yslanders*.

Ik heb gesegt dat Ysland is een rouw Land / daar veel Sneeuws is: daarenboven sijn'er ook veel Steenklippen / alsoo dat in dit Eyland niet eenen Akker is; sy hebben Hoven of Tuynen / weten van Koorn / nog van Appelen / Peeren / Kerssen of ook eenig ander Ooft / en dat nog het alleronglooflijkst van allen schijnt / sy gebruyken nog Brood nog Sout / en nogtans hebben sy een goede gestalte en sijn sterk. In 't geheele Eyland is geen Stad / nauwlijks sijn'er twee of drie Huysen by malkander: Sy hebben hare Wooningen by de Zee / om de Visschery / en ook onder d'aarde om de groote winden / als mede om dat haar daar toe de noodige stoffen ontbreeken: sy hebben / of handelen geen geld / maar wisselen Waar om Waar.

Yslanders hebben Graan nog Ooft. *Nog Brood nog Sout.* *Nog Stad nog Dorp.*

In 't Zuyden en byna over 't heele Eyland werd Swavel gevonden / dat daar gehaald werd in groote meenigte / en gesuyverd sijnde / verkoopen sy het om een geringen prijs: Sy hebben nog Goud / Silver of Koper-mijnen; Yser gebruyken sy wel / alsoo men selden een Man vind / die geen ysere Spijkers in de Sak heeft / om sijn Paards Hoef-ysers aan te hegten. Daar is geen Boom in 't gantsche Eyland / uytgenomen eene soort van Berken-heesters, maar van een Mans lengte hoog / om datse / wegens de sware Winden niet hooger konnen wassen: sy beginnen na het Somer Sonstupten ook eerst te groenen: de bladeren daar van sijn soet van reuk: men gebruyktse in de Hutten en Maaltijden tot vermaak. Daar sijn by tijden en wijlen aan komen drijven een groote meenigte van Denne-bomen, die door de sterke Winden ter neer geslagen / met de Golven en het Ys uyt Tartaryen en andere Plaatsen alhier sijn komen aan drijven: welke meest dienen / om Huysen onder d'aarde te maken: want op het aardrijk konnen sy nauwlijks eenige Wooningen / als gesegt is / maken / en dat om de sware wind / welke ter neer smijt de Paarden / en die'er opsitten.

Waar, en hoe sy woonen. *Daar is veel Swavel.* *Handelen geld, nog eenig metaal, als yser.* *Daar sijn geen Boomen.* *Maar wel Denne-Boomen uyt Tartaryen komende aandrijven.*

Boter hebben sy in overvloed / en dat om de vettigheyd van het Gras / dat soo ongemeen is / dat men de Beesten somtijds uyt de Weyden moet drijven / op datse van alle groote vetheyd niet komen te bersten: Het is ook van een soeten reuk / soo dat de Vreemdelingen het selve daarom by haar kleederen in hare Kisten leggen. Sy leggen de Boter / by gebrek van Tonnen / en dat ongesouten / in een hoek van haar Huys / gelijk wy de kalk: Haar Koeyen hebben geen Hoorens; haar Paarden sijn bequamer om Pakken te dragen als te trekken; sy hebben seer groote Schapen / maar geen Varkens of Hoenderen. Wanneer sy in de Winter geen Hooy of Voeder voor de Beesten hebben / voeden sy die met Visschen: sy houden voor haar vermaak seekere ruyge Honden / die natuurlijk sonder Staart en Ooren sijn / welke sy in waarde houden / en dier verkoopen / niet tegenstaande sy hare kinderen aan yeder / diese begeerd / om niet over geven. Daar sijn ook heele witte Visschen / en witte Beeren / van uytnemende grootte / en Vogelen van verscheyde en ons nog onbekenden aart: Men vint'er witte Ravens / nevens schoone en uytnemende Valken / die seer gesogt werden van de Spaanjaarts en Portugeezen, diese mede voeren in groote meenigte / het

Boter hebben sy in overvloed. *Ook veel en treffelijk Gras.* *Van hare Koeyen, Paarden, Schapen,* *Honden,* *Witte Visschen en Beeren,* *Ravens, Valken,*

welk

1563.

welk / als ik hier was / ook geschied is tot mijn voordeel. Sy hebben ook witte Patrijsen: alle haar Rivieren hebben soet water en sijn vol Visschen / als Zalm / Steur / en meer diergelijke. Daar is een Brug te sien van Walvisch-graten: Daar sijn geen gebaande weegen / men gaat maar van het een eynde tot het ander door het Land / even gelijk de Schippers in Zee varen na haar Compas, soo rigten sy haar weg door 't behulp van een Zeylsteen.

en Patrijsen.

Hare Rivieren sijn soet en Visch-rijk.

Een Brug van Walvisch-graten.

Ongebaande Wegen.

Omtrent Ysland is de Zee uytnemend diep; daar in sijn Walvisschen van onuytspreeklijke grootte / en nog veel andere Zee-monsters / die van geen Menschen gevangen of gedood konnen werden; hoewel het Ys / door de kragt des winds aangeset / die niet selden tegens de Steen-klippen door dringd: Dusdanigen Monster / dat door de Zee op het Strand was geworpen / wiens lengte was dertig Ellen / en een Spies hoog / heb ik gesien. Van de Walvis-graten of Beenen maken sy haar Huysen en Huysraad: als Stoelen / Banken / Tafels en andere nootsaaklijkheden / die sy soo fraay weten te beschaven / en te bearbeyden / datmen het voor Yvoir soude aansien; die in dese Huysen slapen / segtmen / dat van verdrinken en Schipbreuken droomen: Hoewel de Walvisch een seer groot en vervaarlijk Schepsel is / dat groote kragt heeft / werd het nogtans van sijn gevreesde vyand / genaamd Orca, sijnde een Zee-monster / vantgedaante als een verkeert Schip / hebbende op sijn rug scherpe en lange Pinnen / vervolgd en bestreeden / en eyndelijk door dese Pinnen in het week des buyks gequetst en gedood.

Diepe Zee.

Veel Zee-monsters.

Huys en Huysraad van Visch-beenen.

Van de Walvisschen haar vyand.

Daar is nog een ander Monster / wiens Naam nog onbekend is / van gedaante eenigsins na den Walvisch sweemende: Als dit sijn Kop boven 't water uytsteekt / jaagd het den kijker met sijn gesigt sulken schrik aan / dat hy voor dood ter aarden plost: dese afgrijslijke Kop is vierkant / met vervlammige Oogen en lange Hoornen: 't welk men by nagt volkomentlijk kan sien: Het Ligchaam en de Vinnen sijn pik-swart: Men kan niet schriklijkers schilderen of bedenken: Olaus Magnus meld mede van dit Beest in sijn xx. Boek, seggende/dat het lang is 12 Cubiten of Ellen: Een diergelijk Monster heeft met sijn tanden een Schuytje/ daar in Visschers waren / vermorseld; twee daar van verdronken / de derde die het Net in sijn handen had / is 't onthomen/ drijvende op een Plank / welke het in mijn tegenwoordigheyd aan den Oversten heeft verteld / seggende dat hy wonderbaarlijk door Gods hulp was behouden / om sijn Kinderen / die anders van honger stonden te vergaan / te versorgen; de andere / seyde hy / hadden geen Kinderen.

Affchouwelijk Zee-Monster.

Vermorseld een Visschuyt, soo dat twee Visschers verdrinken.

Nog werd'er dikwils een ander Zee-monster gesien / en ook gevangen / lang sijnde 10 of 12 Ellen / 't welk sy Hak-al noemen en niets anders als Bmeer is: Dese Vangst gaat wonderlijk toe: sy nemen een lange Piek / waar aan sy een twee-hakig Yser vast maken / en aan het ander eynde een lange Koord / die sy neer laten; als nu het Monster swemd na een Bootje / daar een Mensch in is / als na sijn Buyd en Roof / quetsen sy het selve met de Spies / (Harpoen): wanneer nu het Monster sig gequetst voeld / verbergd het sig in de diepte / tot dat het dood bloed / en boven drijft / dan halen de Visschers het met de Koorde na haar / en brengen het aan een groote Ysschos of te Land.

Hoe sy de Visschen vangen.

Men vind'er ook Zee-honden / welke haren Kop uyt het water stekende / blaffen: Hare Jongen / die met haar op 't water speelen / bergen sy wederom in haren buyk / tot dat sy groot werden: Daar sijn Zee-paarden en Koeyen. Het is een wonder dat de Natuur soo konstig is om allerhande Gedierten voort te brengen: Niemand soude my voor desen hebben konnen wijs maken / dat ik nu met mijn oogen gesien heb / hoewel Aristoteles het voormaals meenigmaal gesegt heeft.

Van Zee-honden.

Paarden en Koeyen.

Die van Breemen, Lubek en Hamburg, pleegen met groote meenigte dit Eyland te besoeken / en niet tot haar schade: maar nu is by Placaat des Konings in Deenemarken afgekondigd / dat niemand van de Duytschen, om Koopmanschap aldaar te drijven / en de Spraak te leeren / sijn knegten sal mogen laten overwinteren / gelijk wel voor desen pleeg te geschieden. Door wat gelegenheyd dit is bygekomen / sal ik hier kortelijk verhalen.

Daar mogen geen Duytsche

Overwinteren, en waarom.

In 't jaar 1561 overwinterde in Ysland een Borger van Hamburg, genaamd Koenraad Blom; dese was by den Bisschop in Schalholden om koopmanschap te drijven / en om de Spraak te leeren / de Visschers des Bisschops vinden onderwijlen op het Ys een Eenhoorn / diemen meent aldaar uyt Groenland, daar t'huys d'Eenhoornen sijn / te sijn gebragt: De Visschers brengen het haren Bisschop / meenende het was een Tand van een Walvisch / niet anders geloofde ook de Bisschop / diese aan Koenraad schenkt / welke hem daarom versogd had: Dese wijser en listiger als d'andere / verkoopt den selven naderhand voor veel duysenden / tot Antwerpen, 't welk de Koning verstaande / heeft verboden / dat yemand van de Duytsche voortaan meer in Ysland sal mogen overwinteren / 't sy ook om wat oorsaak het soude mogen wesen.

VII. HOOFDSTUK.

De Wijse van Regtpleegen by de *Yslanders.*

IN 't midden van 't Eyland is een vermaaklijke Plaats als een Aards-paradijs / bysonder omtrent de Lente-tijd; Hier is wel eer een andere Hecla geweest / waar van de Stof verteerd sijnde / nu een aangename Vlakte is over gebleven / alleen staan der nog de hooge Steen-klippen / waar mede desen Berg eertijds was omringd / uyt twee der welke over malkanderen staande / het water boven uyt springt / en tegens de Klippen weer om stuyt / tot dat het in 't midden van dat aangename Pleyn tot een Rivier te samen vloeyd / en aldaar wederom van d'aarde werd ingeswolgen.

Seer lustig Pleyn.

Aan dees Plaats verVoegen sig jaarlijks op den 29 Juny, al die geene / die eenigen twist of geschil hebben / op geen ander als hier / nog op geen andere tijd werd het Regt gehouden. Staande dese vergadering / werden des Konings Bedienden / en Soldaten rondom op de Wagt gesteld: Aan yeder is wel toegelaten om daar in / maar niet om weer uyt te treeden / sonder uyt gedrukte toelating van den Oversten. Eerst laat den Oversten des Konings last en bevel in het openbaar lesen / dan spreekt hy van des Konings / en sijn goeden wil tegens d'Eylanders / en begeerd dat yeder / sonder aansien van Persoon sal regt spreeken. Dan vertrekt hy na sijn Tent: Als nu de Predicatie gedaan is / gaan de 12 Lochmaders, of Regters sitten op de aarde / houdende elk een Boek / waar in de Regten van 't Eyland / in haar Moeder-taal sijn beschreeven / in hare handen: Als d'aanklagt en verweering sijn gehoord / gaat elk op sijn plaats / en yeder Regter slaat neerstig sijn Wet-boek op / en siet het na / want sonder schrijven handelen sy van 't Vonnis / en spreekent ook uyt. Soo dat een saak is / die nader bedenking vereyscht / werd die wel eens eershalven aan den Oversten gebragt / nogtans sullen sy hem niet toelaten yets daar in te determineeren of vast te stellen.

Haar Jaarlijksche Regtdag.

Manier van Regtspleegen.

D'aanklagten vallen meest over Dievery of Overspel; Men twist aldaar nog om geld / om leenen of Erf-goed: Dit twaalf-tal / onder welke een het Hoofd en de Voorsitter (Præsident) is / sijn by haar in groot ontsag en agting. Deese bestellen / beveelen / besluyten / en ondersoeken / omtrent alle saken van 't gemeen: soo in dat jaar eenig boos Feyt of Schelmstuk / 't sy Doodslag / Dievery / of Overspel begaan is; soo yemands Beesten verboerd sijn / (als dikwils geschied) spreeken sy het Dood-vonnis uyt / waar na de Misdadiger / sonder verder Proces, met een Bijl den Kop van den Romp werd gehouwen: De Min-schuldige werden voor het Voorhoofd gebrandmerkt / en voorts onder 't getal van Fielten en Schelmen geteld: sommige werden met Roeden gegeesseld: Ik heb gesien dat een Vader is gedwongen geweest

En van Straf-oeffening.

sijn

1563.

sijn Soon te geesselen / en dat daar na de Vader onthoofd wierd: beyde hadden sy Beesten gestolen/ en weg gedreeven.

VIII. HOOFDSTUK.

Beschrijving van *Groenland*.

Verhaal van Groenland.

YSland legd seer lang uytgestrekt: In 't Oosten reykt het aan Noorweegen, in 't Zuyden heeft het de 30 Orcadisse Eylanden / en Schotland, na 't Westen is Groenland, ende na 't Zuyden d'Ys-Zee. Alhoewel ik eerst had voor genomen van Groenland te swijgen / nogtans om dat ik daar geweest / en sommige merkens-waardige dingen daar gesien heb / dagt my goed / die hier by te voegen. Daar was in Ysland in seeker Klooster/ genaamd Helgafiel, een Monik gelaten / die blind was / mids nu d'Onder-koning d'Inkomsten daar van ten voordeel van den Koning had aangelegd / leefde dese Monik seer armelijk: Hy was van geboorte uyt Groenland, donker van verf / en bly van gelaat: desen liet d'Onder-koning tot hem brengen / om uyt hem yets sekers / aangaande den toestand van Groenland, te vernemen: Hy vertelde dat in Groenland een Klooster was van S. Thomas, in 't welke hy gesteeken was / doen hy nog jonk was / en daar na daar weer uyt gehaald door den Bisschop van Groenland, als hy oud was 30 jaren / om met hem te varen in Noorweegen, tot Nidroos by den Aarts-bisschop / onder wien ook de Bisschoppen van Ys-en Groenland stonden / van welke Bisschop van Groenland hy in sijn wederkoomst hier in Ysland, by den Bisschop / die mede een geboren Groenlander was / was gelaten. Dit was / na sijn seggen geschied in het jaar 1546.

Waar van daan de benaming.

Voorts seyde hy / dat Groenland aldus genaamd werd / om dat het nimmermeer groend / sijnde 't heele jaar door aldaar soo strenge konde / uytgenomen de Maanden Juny, July, en Augusti, dat sy/ hoewel met Bonte-vellen bekleed / nogtans niet warm konnen werden. t'Huys hebben sy ronde Houten / welke sy gestadig met hare voeten beweegen / en soo haar verwarmen: Daar is overvloed van Visch / daar sijn ook Beeren / witte Vossen / Eenhoornen en Dwergen (Pigmæi): 't Is daar geen dag / voor dat de Son in de Vissen (Pisces) komt.

Hoe de Groenlanders sig verwarmen.

Daar sijn witte Vossen, Beeren, Eenhoornen, en Dwergen.

Dese Monik vertelde ons wondere dingen: Hy seyde dat in 't Klooster van S. Thomas, in 't welk hy gewoond had / een Fonteyn was / welke heet en brandend water uyt gaf / hier uyt waren Gooten geleyd tot alle de Cellen van de Monieken / die daar door / als door een Kagchel verwarmd wierden / ook wierd haar spijs door dit water / als by ons door 't vyer / gekookt en reede gemaakt: voorts dat de Muuren van 't Klooster van Bik-steen / die uyt diergelijken Berg als Hecla, niet ver van daar / gehaald wierden / waren opgemetseld: Als op dese Bik-steen het voor-gemeld siedent water werd gegooten / word daar uyt een slijkagtige Stof / die haar voor Kalk en Cement diend. Als nu de Monik van den Onder-koning gescheyden was / ging ik by hem / en ondervroeg hem na de Pygmæi of Dwergen / en na andere dingen: Hy kon een weynig Latijn, soo dat hy my konde verstaan / als ik Latijn sprak / maar hy antwoordde my door een Tolk: Hy seyde my / dat de Dwergen de volkomentlijke gedaante van Menschen hadden / maar dat sy tot aan d'uyterste leden der vingeren hayrig waren: dat de Mannetjens Baarden tot aan de knyen hadden: en dat hoewel sy de gedaante van Menschen hadden / sy egter weynig kennis of verstand / of verstaanlijke Spraak hadden / maar bliesen en kakelden als de Gansen: dat ook de Klooster-voogd twee der selve had opgevoet / welke niet lang leefden; Sy leefden in nare en dikke duysternis: dat van haar Krijg met de Kraanen verteld werd / was hem onbekend: Haar spijs is Visch en Vleesch: daar sijn geen andere Beesten als Koeyen / Ossen / en Schapen; en ook seer weynig volk. Terstond aan Ysland begind de Ys-Zee, en die spoeld aan Groenland, en het Land der Pigmeen of Dwergen / dat sy nu noemen Nova Zembla, alwaar een Haven is / de witte Zee genaamd / van daar vaard men sonder verhindering van het Ys / in de Tartarisse Zee.

Een seer nuttige Fonteyn.

Van de Pygmæi Dwergen, of Baard-mannetjens.

1564.

Nova Zembla.

Als den Onder-koning dit alles / en van de korte Reys na China, van den Monik verstaan had / heeft hy een Schip van den Koning / dat in Ysland overwinterd had / toegerust / en van alles voorsien/ soekende d'eer weg te dragen / dat hy sijn Koning den weg na China en Japan had gebaand / 't welk van andere te vooren te vergeefs was begonnen. Dit Schip heeft hy op den laatsten Maart 1564 derwaarts afgesonden / en my / die begeerte had / om mede te varen / bevolen / dat ik alles vlijtiglijk soude na speuren / en op tekenen / ook de Plaatsen/ en geleegentheden / met alles wat aanmerkens-waardig was / nauwkeurig waar te nemen. Wy waren in getal 64, soo Deenen als Yslanders sterk / en sijn den 20 April, by een uytstekende Steen-klip in Groenland aangekomen; doen wy geen Haven nog Anker-grond konden vinden / nog ook nader by de Klip dorsten varen / sijn wy 24 Man sterk / dog niet sonder gevaar / met de Boot aan Land gegaan / besoekende of wy ergens een Haven konden vinden / of Menschen te sien krijgen / ondertusschen dreef ons Schip in Zee / wy lieten de helft van ons volk by de Boot / en gingen met ons twaalven Landwaarts in; die by de Boot waren gebleeven / vonden een kleyn Manneke / dat in onmagt was / hebbende een grooten baard / nog vonden sy een Schuytjen / dat uyt een Visch-been gemaakt was / mitsgaders een kromme Haak uyt een Leedere Gordel: Aan dit Scheepje waren vier Blasen van Visschen gebonden / na het schijnt/ op dat het niet soude konnen sinken; het Scheepje was van een seer vreemd en ongesien Maaksel / 't welk den Onder-koning namaals om sijn vreemdigheyd aan den Koning heeft gesonden. Soo schrijft ook Olaus Magnus in sijn eerste Boek / dat'er een Plaats is in 't midden van Ysland en Groenland, alwaar Scheepen sijn van Le'er / welke hy seyd gesien te hebben; maar dit Schuytje geleek daar geensins na. Van een dit gelijk / schrijft Petrus Bembus in sijn sevende Boek van de Historie van Venetien aldus: Een Fransch Schip / vond in Zee / niet ver van Engelland, een kleyn Schuytje / gevlogten van Biesen / en Schorssen van Boomen / in 't welke waren seven Menschen / van middelbare gestalte / donker van verwe / hebbende breede aansigten / en die geteekend met wonderlijke en drollige littekenen; sy hadden kleederen aan van Vissche-vellen met verscheyde Spikkelen; droegen een Kroon op haar hoofd / van een Salm gevlogten/ als hebbende seven Ooren; sy aaten rauw Vleesch / en dronken het bloed; hare Spraak was onverstaanlijk; hier van sijn'er ses gestorven / en de sevende is levendig by den Koning gebragt. Het komt met de waarheyd over een / dat dit Scheepjen met seven Menschen / door het Ys uyt Groenland, in de Brittannisse Zee sal sijn gesmeeten / te meer/ wijl haar Schuytjen / na de beschrijving van Bembus, geheelijk met het onse / dat wy alhier aan Strand hebben gevonden / over een komt. Wy met ons twaalven / gingen al jagende en vissende dolen in een onbekend Land / dat met Sneeuw en Ys was bedekt / en sagen geen voetstappen / nog vonden eenige Wooningen van Menschen / nog bequame Haven / maar de Zee aller weegen beslooten en beschanst met hooge Steen-klippen: ons ontmoette egter een groote witte Beer / welke sig voor ons niet ontsette / nog door ons roepen en tieren kon verjaagd werden / maar quam regt toe op ons aan/ als tot een sekere Prooy: Als hy nu nader quam / losten wy op hem twee schooten / toen regte hy hem op / en stond op sijn agterste Pooten als een Mensch / maar met de derde schoot viel hy voor ons dood ter neder: sijn Huyt is naderhand aan den Koning gesonden.

Togt na de Weygats, en Tartarisse Zee.

Haar ontmoetingen.

Vinden een kleyn Mannetje, en een wonderlijk Schuytje.

Verhaal van Petrus Bembus.

Dooden een witten Beer.

Wy waren met malkander afgesprooken / dat in geval wy een bequame Haven vonden / of ook ons hare hulp soude van nooden wesen / dat wy sulks met een Vlag / die wy daar toe hadden mede ge-



1564.

genomen / souden te kennen geven ; en soo wanneer sy ons wouden weer roepen / souden sy een Stuk Geschut afschieten. Ondertusschen quam'er Onweer op / en de Schipper waarschouwde ons met een schoot van 't Geschut / hy nog eens lossende / keerden wy met groote moeyte / na drie dagen omswervens / weer na ons Schip / hebbende de Huyt van den Beer by ons / en sijn doen gevaren aan de zijde van het Eyland na het Noorden / na het Land der Pygmeen of Nova Zembla, om te sien / of wy door den mond van de witte Zee souden konnen komen in de Tartarisse Zee, alwaar men segt / datmen kan varen na China en Gathai ; maar belemmerd door het Ys / konden wy niet komen door de Witte Zee: De Reys dan ongedaan en steken latende / quamen wy den 16 Juny weer in Ysland aan.

Sijn eyndelijk na lang en moeyelijk omswerven, onverrigter saken weer in Ysland gekeerd:

Hier voren heb ik gesegd / dat alle jaar op den 29 Juny midden in het Eyland d'Yslanders te regt komen. Na onse wederkomst trok den Onder-koning na gewoonte daar na toe / en ik met hem: van de naaste Buuren van Hecla waren aldaar ook sommige gekomen / welke d'Onder-koning eens of tweemaal ten eten noode: dese verhaalden wonderlijke dingen van dien Berg: Ik was seer begeerig om alles self te sien / weshalven d'Onder-koning my aan haar recommandeerde / en beval / dat sy my aldaar souden geleyden / en al het merkwaardige verthoonen: Hy was een Deensch Edelman / en seer geleerd en mildadig: en waar maar yets sonderlings te sien was / liet hy my voeren / verseld met een Deen en twee Yslanders: wy gingen op reys / voerende de Deen ons goed te Paard na / en bragten vier dagen toe / eer wy tot den Berg quamen / passeerende rouwe / bergagtige / en ongebaande wegen. Omtrent den Berg / en veel mijlen in 't rond / was alles met swarte As / en Bimsteen vervuld: d'Yslanders vermaanden my / dat ik niet nader soude treeden: maar na dat ik het Paard had terug gebragt / dat sy my geleend hadden / en om dat ik alles begeerde te sien / ben ik verseld met den Deen, den Berg opgeklommen / en nader toe getreeden ; en hoewel ons in den beginne de vrees had bevangen / soo wilde ik echter van mijn voornemen niet afstaan / nog het gevaar bemerken: van den Deen verlaten / naderde ik door As en Puymsteen hoe langer hoe meer / na den Top des Bergs: daar was doen groote stilte / soo dat ik nog vyer nog rook sag: maar terstond / wierd in 't ingewand des Bergs / een afgrijselijk gekraak gehoord / daar yslijke vlammen van donker blauw couleur opvolgden / welke my door Swavelagtige en leelijke stank by na versmoordden. Ik kon nauwlijks tot mijn agtergebleeven geselschap weder keeren: hier op volgde een sware krankheyd / die my nog lang daar na de gedagtenis van die yslijke vyer-vlammen dede in 't hoofd sweeven. D'Yslanders mijn medegesellen moesten my weg voeren na hare Wooningen / alwaar ik twee heele maanden siek lag: ondertusschen keerde den Deen weerom na den Onder-koning / quam ook by de Hamburgers, en dede verslag van ons wedervaren ; terwijlen was ik ellendig onder de vreemde Menschen / moetende my op sijn best / met Tweebak / of Biscuyt in Melk geweekt behelpen: Als ik nu in gesontheyd hersteld / tot den Onder-koning weer keerde / waren de Hamburgers, alsoo sy aan mijn wederkomst vertwijffelden / met het bequame Saisoen, sijnde voor den 24 Augusti, na huys gezeyld: Sy hadden voor haar vertrek my den Onder-koning aanbevolen / en tot mijn nooddruft / Beschuyd / Wijn en Bier aan Land gelaten ; ik ging dan tot den selven / en wierd beleefdelijk van hem ontfangen / en gehouden: maar alhoewel my niets ontbrak / verdroot my nogtans in dit Land te leven / verwagtende met smerte na een Schip uyt Duytschland. D'Onder-koningh heeft een bequame Woonplaats na 's Lands gelegentheyd niet ver van de Haven Hafnefort ; de Plaats werd genaamd Bestede. Omtrent dees tijd was'er Oorlog tusschen Eric Koning van Sweeden, en Frederik de II. Koning van Deenemarken, welke duurde thien jaren: de Deenen hadden verbond met de Lubekkers, welke de lasten des Oorlogs hielpen dragen: Hierom wierden veele Zee-steeden verhinderd na Ysland te varen / soo dat ik tot in 't volgende jaar aldaar moeste blijven: Als ik nu tot den uytgank van Juny ge-

Den Auteur besigtigd den Berg Hecla.

Sijn wedervaren aldaar.

Sijn levensgevaar,

en sware krankheyd.

Moet hem sober behelpen,

en in Ysland overwinteren.

1564. wagt had / en wy alle hoop om na Duytschland te keeren was afgesneeden / mids het Schip dat jaarlijks uyt Deenemarken pleeg te varen / ook agterbleef / en wy nu beyde vier maanden gebrek van Brood en Wijn hadden geleeden / quam daar eyndelijk een Portugeezsch Schip / om witte Valken / die sy jaarlijks in groote meenigte na Portugal voeren / aan ; als deese souden weerom varen / wilde ik liever met haar na Portugal reysen / als nog een jaar op een Schip uyt Duytschland of Deenemarken wagten : Terwijl nu dese aan den Onder-koning haar Tol betaalden / handelde hy met eenen voor my / met haar over de Reys-kosten / die hy aan haar betaalde / en my / met nog een brave Vereering toe / liet heenen varen. Niet ver van des Onder-konings Huys woonde een Predikant / genaamd Jonas, met desen hield ik gemeenschap / soo lang als ik in Ysland was / hebbende ook by hem gelaten mijne Boeken ; als ik nu soude 't zeyl gaan / heeft hy in mijn Neusdoek drie knoopen geleyd / en beloofde my goeden wind : seggende wanneer gy sult in Zee weesen / en de Wind u tegen is / ontdoet de knoopen / en gedenkt mijner : Als wy nu gevaren hadden tot den 20 September, en Spaanjen in 't gesigt hadden / quam'er sulken kalmte / datmen in drie dagen geen wind voelde : doen quam my inden sin / dat mijn vriend my gesegd had / en ik maakte een knoop los / een uur daar na stond de wind op / soetelijk blasende : Ik ontdee de tweede / en ook de derde ? Fluks begost de wind lauter op te steken / soo dat wy binnen twee dagen / behouden op de Rivier van Lissabon aanquamen.

Hy trekt met de Valkeniers na Portugal.

Krijgd op de Reys drie knoopen in sijn Neusdoek mede, om wint te maken ; en land eyndelijk aan in Portugal.

E Y N D E.

B L A D-W Y S E R

der voornaamste Saken, in de Scheeps-Togt van *Dithmar Blefkenius*, voorkomende.

Nagt

BLADWYSER.

EYNDE.